

HEINZ-GÜNTHER BÖTTCHER, INGEBORG WITT

INTENSIFYKACJA RUCHU TOWARÓW I POSTULATY W SPRAWIE RACHUNKU KOSZTÓW

W budowie wszechstronnie rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego rozwój gospodarki narodowej następuje głównie przez intensyfikację procesów gospodarczych. Jest to proces prawidłowy, a nie chwilowy zaradczy środek polityki ekonomicznej. Intensyfikacja ma długoterminowy, strategiczny charakter. Zostało to mocno podkreślone na IX Zjeździe Partii¹. Także w socjalistycznym handlu wewnętrznym NRD intensyfikacja jest główną drogą do podwyższenia efektywności pracy społecznej. Tylko na tej drodze jest możliwe zapewnienie zaspokojenia stale rosnących materialnych i kulturalnych potrzeb społeczeństwa i dalszego podniesienia sprawności handlu wewnętrznego przy efektywnym ukształtowaniu gospodarki narodowej.

W realizacji tak sformułowanego celu jest ważne wykorzystanie w handlu wewnętrznym wszystkich czynników intensyfikacji dla planowego przygotowania zaopatrzenia ludności przy relatywnie obniżających się nakładach. Oznacza to równocześnie, że ogólne działanie kierownictwa powinno być skierowane na wyższą jakość intensyfikacji procesów wymiany towarowej.

Wielka rola w ramach omawianego procesu intensyfikacji przypada kosztom i rachunkowi kosztów. Wynika to przede wszystkim z następujących zależności:

1) Koszty są niepodważalną miarą dla skuteczności intensyfikacji. Oznacza to, że w (poziomie kosztów odzwierciedlona jest efektywność, która wskazuje, jak są wypełnione zadania intensyfikacji i jak poszczególne kolektywy opanowały w przeszłości czynniki intensyfikacji na wszystkich płaszczyznach i na każdym miejscu pracy.

2) Obniżające się koszty na jednostkę wydajności tj. obniżający się poziom kosztów, są koniecznym założeniem dla dalszej intensyfikacji.

Wynikają z tego nowe warunki dla dalszego kształtowania rachunku kosztów. Do niektórych wybranych problemów, które wiążą się z wpro-

¹ Por. E. Honecker, *Bericht des ZK der SED an dem IX. Parteitag der SED*, Berlin 1976, s. 70.

wadzeniem intensyfikacji procesów obrotu towarowego przy malejących kosztach, pragniemy nawiązać w niniejszym wywodzie.

Racjonalny ruch towarów z produkcji do konsumpcji jest przymusowym wymogiem socjalistycznej intensyfikacji². To warunkuje równocześnie rozpatrywanie zjawiska intensyfikacji nie tylko jako problemu wyłącznie wewnątrzzakładowego, lecz w równym stopniu jako problemu ogólnospołecznego. Zasadniczo odróżnia się obecnie następujące głównie kierunki kształtowania przebiegu towarów³:

1) skrócenie drogi towarów przez zmniejszenie przejściowego składowania lub szczebli przeładunkowych;

2) użycie efektywniejszej techniki i technologii dla usprawnienia materialnego obrotu towarowego.

Skrócenie drogi towarów może zostać osiągnięte w zasadzie przez dalsze rozszerzenie bezpośredniego zaopatrzenia nabywców (sprzedaży pre-selekcyjnej) i bezpośredniego odbioru towarów. Bezpośrednie zaopatrzenie cechuje się sprzedażą towarów według wzorów w handlu detalicznym i zaopatrzeniem indywidualnym nabywców przez handel hurtowy. Bezpośrednie zaopatrzenie jest obecnie stosowane w NRD przede wszystkim dla następujących towarów: meble, tekstylia, duży sprzęt gospodarstwa domowego, jak lodówki, pralki, telewizory. Należy przewidywać, że bezpośrednie zaopatrzenie konsumentów stopniowo będzie tak kształtowane, że składowanie w handlu hurtowym zostanie z czasem wyeliminowane. Odbiór bezpośredni zakłada bezpośrednią drogę towarów z produkcji do handlu detalicznego z pominięciem handlu hurtowego. Realizacja tej formy sprzedaży wymaga spełnienia istotnego warunku. Handel detaliczny musi być organizacyjnie przygotowany do tego, aby sprowadzić duże partie towaru z przemysłu unikając jednocześnie zwiększenia stanu zapasów towarowych. Te formy obrotu towarowego są obecnie z powodzeniem w naszym kraju praktykowane w odniesieniu do odzieży, obuwia, towarów »codziennego użytku i w następnych latach będą rozbudowywane.

Użycie nowoczesnej techniki i nowych technologii w materialnym ruchu towarów zmierza do stworzenia sprawnego łańcucha transportowego towaru z produkcji do handlu detalicznego lub bezpośrednich nabywców. Należy podnieść, że oddzielne rozpatrywanie omawianych kierunków ma charakter czysto teoretyczny, gdyż w praktyce obydwie kierunki intensyfikacji obrotu towarowego są ściśle ze sobą związane i wzajemnie się przenikają.

Krytyczna analiza przedsiębiorstw, które w przeszłości w naszej re-

² Por. H. Sindermann, *Bericht zur Direktive des IX. Parteitages der SED zum Fünfjarplan für die Entwicklung der Volkswirtschaft der DDR in den Jahren 1976-1980*.

³ Por. H. Karsten, H. Koch, *Rationelle Organisation der Warenbewegung zwischen Industrie und Handel*, Der Handel, 1976 z. 5, s. 175.

publice realizowały intensyfikację obrotu towarowego, zawiera się w następujących wnioskach:

1) Wielokrotnie oceniano efektywność zastosowanych wariantów intensyfikacji procesu obrotu towarowego. Oceny wdrożeń tych wariantów sprawdziły się «wielokrotnie, jednakże okazują się one wadliwe często przez to, że nie uwzględniają poniesionych nakładów lub przedstawiają tylko w postaci przybliżonych szacunków⁴. Nakłady związane z wprowadzeniem nowej formy obrotu towarowego można obecnie jedynie szacować, ale nie obliczyć dokładnie. Dlatego nie daje żadnej wystarczającej oceny rachunek racjonalności obrotu towarowego rozpatrywany z punktu widzenia gospodarki narodowej.

2. Z tego wynika jednocześnie, że dla niektórych zakładów przy przejściu do nowych form obrotu towarowego powstają nie usprawiedliwione ekonomicznie korzyści lub straty. Wyraża się to przykładowo w tym, że w jednych zakładach występuje pogorszenie się stanu rentowności w innych natomiast pojawia się przeciwny, ekonomicznie nie uzasadniony, skrajny wzrost rentowności. Ale to warunkuje jednocześnie, że niektóre zakłady są niedostatecznie przygotowane do wprowadzenia ekonomicznie umotywowanych form obrotu towarowego. Nowe formy obrotu towarowego będą tworzone z jednej strony przez przesunięcie w funkcji procesów lub częściowych procesów z jednego szczebla sprzedaży do przed nim albo za nim leżącego szczebla sprzedaży i z drugiej strony przez jakościową i ilościową zmianę procesów wewnątrz określonych szczebli sprzedaży oraz przez kombinację obu tych aspektów. To znaczy, że społeczny podział pracy należy tak udoskonalić, żeby produkcja szczebla hurtu i detalu realizowały swą działalność w ten sposób, aby przy poprawie zaopatrzenia ludności mogło być zauważone zmniejszenie związanych z tym społecznych nakładów.

Intensyfikacja procesu przemieszczania towarów z produkcji do konsumpcji i z tym związany rezultat jej ekonomicznej skuteczności stawia przed ukształtowaniem rachunku kosztów nowe wymagania, przejawiające się w następujących kierunkach:

1) Rachunek kosztów musi umożliwić uchwycenie poniesionych nakładów oraz ocenę postawionych do realizacji zadań (jak np. racjonalne ukształtowanie przebiegów towarowych, specjalizację i centralizację określonych funkcji handlowych i ekonomiczną motywację wielkości zamówień i zleceń). Rachunek kosztów powinien dlatego przygotować informacje, które wykażą przesunięcie zadań między przemysłem, hurtem i detalem i z tym związaną zmianę nakładów i uzyskaną ekonomiczną oszczędność kosztów.

2) Opanowanie w zakresie kierowania procesem intensyfikacji zakła-

⁴ Por. W. Heinrichs. *Zu einigen Problemen der sozialistischen Warenzirkulation in der entwickelten sozialistischen Gesellschaft und zur Ausbildung von Handelsökonom. Grundfragen der Warenzirkulation im Sozialismus*, Berlin 1973, s. 62.

dowego obrotu towarowego wymaga, aby pracownicy poznali stosownie do obiektywnie z tym następującego wewnątrzzakładowego podziału pracy, bezpośrednie związki między kosztami i spowodowanymi przez to osiągnięciami częściowymi. Tym samym należy dążyć do tego, by zostały stworzone warunki, aby każdy pracujący poznał swój wkład w intensyfikację procesu obrotu towarowego.

Można z tego wywieść, że tego rodzaju instrumentarium rachunku kosztów ma swe oparcie w pierwotnej dokumentacji zakładowej. Rozporządzamy obecnie w NRD dobrze wypracowanym rachunkiem kosztów według miejsc powstawania w uspołecznionym przedsiębiorstwie handlowym. Był on i będzie ciągle rozwijany odpowiednio do wymagań wewnątrzzakładowego gospodarczego prowadzenia rachunku. Ponadto ma obecnie miejsce pierwsze badanie asortymentowego rachunku nośników kosztów. Obydwa jednak nie nadają się i zasadniczo nie są tak pomyślne, aby dostarczyć autorytatywnych informacji o kosztach dla ukształtowania racjonalnych form obrotu towarowego. Aby otrzymać rozstrzygające informacje dla ukształtowania racjonalnego ruchu towarów dla danego asortymentu, jest w zasadzie jednia droga: konsekwentnie prowadzony rachunek kosztów na wykonywanych w poszczególnych szczeblach cyrkulacji częściowych procesach i częściowej wydajności. Rachunek kosztów powinien być ściśle ukierunkowany na zjawisko, tzn. obok form cyklicznych rachunku kosztów wprowadza się dla pewnych przede wszystkim pozazakładowych sytuacji rozstrzygających formy acykliczne. Przez to wymaganie praktyki handlowej odnośnie zastosowania dojrzałych rozwiązań dla oceny i wywierania wpływu na ruch towarów z produkcji do konsumpcji z punktu widzenia intensyfikacji tego procesu może być spełnione. Z tego wynikają: 1) założenia dla pomiaru nakładów już istniejących form ruchu towarów; 2) przesłanki dla udowodnienia ekonomicznej skuteczności zmian w ruchu towarów.

W rozważaniach naszych przedstawiamy w ogólnym zarysie proponowany, nakierunkowany na te zjawiska rachunek nośników kosztów, aby można było przez to udowodnić i ocenić skuteczność intensyfikacji obrotu towarowego. Nakierunkowany na te procesy rachunek kosztów jest nową formą rachunku nośników kosztów. Przedstawia on specyficzny rodzaj kalkulacji wydajności i jest kalkulacją wydajności częściowych. Poszczególne jednostki tego procesu w znaczeniu odpowiednio ukierunkowanego rachunku nośnika kosztów są relatywnie samodzielniejszymi odcinkami w ramach zakładowego procesu obrotu towarowego. Faza składowania w hurcie może być np. następująco podzielona: odbiór towarów, rozpakowanie, rozdzielenie, składowanie, sortowanie, zlecenie sprzedaży, wysyłka, transport wewnątrzzakładowy itp. Dla tych procesów odcinkowych lub dla tych funkcji należy znaleźć specyficzne wielkości wydajności, jak np. liczba jednostek procesowych ze względu na aspekt dynamiczny kosztów. Przy tym należy mieć na uwadze, że w poszczególnych jed-

nostkach tego procesu asortyment ma duży wpływ na powstawanie kosztów. Z tych względów zajmujemy się dodatkowo rachunkiem kosztów z uwzględnieniem wpływu struktury asortymentowej towarów. Przy tym nie chodzi tu o specyfikację, aż do pojedynczego artykułu. To nie byłoby ani poprawne teoretycznie, ani praktycznie do zrealizowania. Rozliczenie kosztów na jednostki procesu obrotu towarowego musi nastąpić na podstawie zasady gospodarności. Do zarachowania należy włączyć przede wszystkim ważniejsze koszty i postępować według zasady rachunku kosztów niepełnych. Informacje o kosztach są zatem nieuniknione. Wynik tego ustalenia kosztów wyraża się w tym, że będzie łatwo można określić, ile kosztów przypada na jednostkę wydajności każdorazowej jednostki procesu obrotu towarowego, a więc przykładowo będzie jasne, jaka wielkość kosztów obciąża 100 jednostek wejściowych czy wyjściowych. Reasumując można stwierdzić, że należy tworzyć podstawy rachunkowe kosztów dla kosztowej oceny i opanowania istniejących i rozwijających się form obrotu towarowego.

Jak należy przyjąć na podstawie tych zasad kosztową ocenę nowych dróg towarowych, jak przykładowo bezpośrednio zaopatrzenie indywidualnych nabywców?

Przewiduje się przestrzeganie następujących (kroków):

1) Należy wyodrębnić jednostki rozpatrywanego procesu przemieszczania towarów i dokładnie rozważyć, w których wynikają zmiany wskutek wprowadzenia nowych form obrotu towarowego, gdyż tylko te są uwzględniane w dalszych dociekaniach. Przy tym należy rozpatrywać jednostki występujące we wszystkich fazach sprzedaży towarów.

2) W poszczególnych procesach obrotu towarowego koszty są grupowane na stałe i zmienne oraz ujmuje się wydajność.

3) W przekroju poszczególnych jednostek należy ustalić i przeanalizować zmiany ilościowe i jakościowe wydajności (jest to stosunkowo nie trudne wówczas, gdy odpowiednia wydajność częściowa przypada na nowe formy obrotu towarowego, jest natomiast skomplikowane wtedy, kiedy nie zmienia się obrót, ale wystąpią nowe warunki dla osiągnięcia tej wydajności).

4) Opierając się na ustaleniach trzeciego kroku należy ustalić w odniesieniu do poszczególnych jednostek rozmiary zaangażowanych czynników wytwórczych (siły roboczej oraz wartość środków trwałych).

5) Ustalenie zmian kosztów w danej jednostce badanego procesu obrotu towarowego. Przy tym należy wyjść z odmiennego zachowania się kosztów i przyjąć oddzielne ustalenia dla kosztów stałych i zmiennych. Wielkość kosztów zmiennych należy oszacować w zależności od rozmiarów działalności handlowej. W estymacji kosztów stałych wychodzimy, w przeciwieństwie do kosztów zmiennych, z rozwoju siły roboczej i wartości środków trwałych.

6) Na podstawie ustalonych w poszczególnych jednostkach procesu obrotu towarowego kosztowych wyników można określić zaoszczędzone lub dodatkowo zwiększone koszty powstałe w produkcji, hurcie i detalu.

Ażeby ekonomiczne skutki nowych form obrotu towarowego można było w sposób prawidłowy kosztowo ocenić, muszą one być rozpatrzone w odniesieniu do każdego z organizacyjnych szczebli cyrkulacji towarów w ich wzajemnej zależności. Ekonomiczna oszczędność kosztów przedstawia się wówczas następująco:

$$\frac{\sum \text{koszty wszystkich ogniw sprzedaży w nowych formach obrotu towarowego}}{\text{obróć towarowy ostatniego ogniw sprzedaży}} \left\{ \frac{\sum \text{koszty wszystkich ogniw sprzedaży w dotychczasowych formach obrotu towarowego}}{\text{obróć towarowy ostatniego ogniw sprzedaży}} \right.$$

Z tego wynika, że (konieczna dla intensyfikacji ogólnych procesów obrotu proporcja rozwoju, a mianowicie Δ obrotu towarowego $>$ - kosztów, będzie zachowana i spełniona. Jest to jedyny sposób umożliwiający śledzenie zmian kosztów w przekroju szczebli cyrkulacji towarów z ekonomicznego punktu widzenia. Przedstawione postępowanie badawcze przyczynia się jednocześnie do urzeczywistnienia ideologiczno-wychowawczej funkcji rachunku kosztów tak, że pracujący w zakładzie przez poznanie ekonomicznych korzyści odpowiednich przedsięwzięć będą mogli zrozumieć ekonomiczne znaczenie tego rodzaju rostrzygnięć. Zrozumienie tej zależności ma szczególne znaczenie, ponieważ w ramach racjonalnego ukształtowania obrotu towarowego znajdują się przesunięcia procesów, które częściowo także prowadzą do tego, że pracujący muszą przyjąć nowe, dotąd przez nich nie prowadzone czynności. Jednocześnie tworzy się istotnie podstawy do wdrażania u pracowników myślenia kategoriami ekonomicznymi, stawiając na plan pierwszy potrzebę rozważania wielkości kosztów.

Nakierunkowany na ten proces rachunek nośników kosztów tworzy jednocześnie podstawę dla ekonomicznego stymulowania nowych form obrotu towarowego. Ekonomiczne pobudzenie jest na to skierowane i należy je tak ustalić, że uczestniczące w nim zakłady będą w podobny sposób zainteresowane racjonalnym «kształtowaniem przebiegu towarów z produkcji do detalu lub indywidualnego nabywcy. Dla realizacji tego celu koniecznym warunkiem jest poszukiwanie kosztownego skutku w ogniwach sprzedaży i ekonomicznej oszczędności kosztów. Pobudzające działanie należy dostrzegać w wynikającej z tego części marży handlowej.

Kończąc chcielibyśmy jeszcze raz jasno określić, że w ten sposób procesowo nakierunkowane nośniki rachunku kosztów nie są rachunkiem okresowym, lecz muszą być prowadzone w odpowiednich sytuacjach. Jest on przede wszystkim do zastosowania dla rozwiązań, które występują w ramach pojedynczych zakładów, a które prowadzą do zmian w wielu

zakładach. Z tych względów nie mogą one być rozpatrywane tylko z punktu widzenia danego zakładu. Celem musi tu być stworzenie rozwiązań ekonomicznie korzystnych i dlatego odpowiednio ukierunkowany rachunek nośników kosztów powinien posłużyć jako decydujący instrument poznawczy.

*Z języka niemieckiego tłumaczyła
Ewa Hornung*

INTENSIFICATION OF COMMODITY MOVEMENT AND POSTULATES CONCERNING THE COST CALCULUS

Summary

Growth of developed socialist society mainly takes place by intensification of economic processes. The intensification is of a strategic character and it is treated as a main instrument of the economic policy. By such means only, satisfying of constantly growing material and cultural needs of the society as well as further improvement of the domestic trade efficiency is possible.

The great role within the process of intensification of the economy falls to the cost calculus. The cost can be treated as a measure of the intensification efficiency. It means that in the level of cost the efficiency is reflected showing how the intensification tasks are fulfilled and how particular working groups mastered the intensification factors in all sectors of their activities.

Intensification of commodity distribution from production to consumption and the economic efficiency results being connected with that, put new demands on the traditional cost calculus. These demands are reflected in a variety of postulates, which are discussed in the article in detail. Enterprises of the socialized trade in the GDR have at their disposal at present well functioning cost calculus connected with a place of generation. This calculus will be developed and improved further in such direction. Moreover, the initial examination of costs by assortment structure is now realized. Both forms of calculus, however, give no authoritative information on costs to create regional forms of turnover of commodities. Hence the authors present in the article the conception of — so called — cost calculus directed on a given economic phenomenon. The calculus is due to make possible an appraisal of the economic effectiveness of all changes in the process of turnover of commodities. The cost calculus, which is directed on these processes is a new form of calculation of cost bearers. It presents a specific kind of calculations. It is the calculation of partial costs and productivities. The calculus creates a basis for getting the workers accustomed to think in new economic categories strongly connected with a need to recognize the size of costs.